

Rok 1928. Burmistrz Józef Wójciki prezentuje Brok na łamach „Życia Gospodarczego”

Wstępem, przypisami i ilustracjami opatrzyli Marta Kotowska i Jerzy Madzelan.

Ilustracja wyróżniająca opracowanie: Wspomniana przez J. Wójcickiego działnica willowa na fotografii wykonanej z dachu kamienicy Frankowskich u zbiegu ul. Jarosława Dąbrowskiego i Adama Mickiewicza¹.

Tuż po odzyskaniu niepodległości, powołano w Broku specjalny komitet, który zabiegał o przywrócenie osadzie statusu miasta, a w jego skład weszli: Józef Derlatka, Bolesław Frankowski, Stanisław Madzelan i Tomasz Szumski. Starania te zakończyły się sukcesem i 26 stycznia 1922 r. Brok odzyskał prawa miejskie². Osób niezwykle energicznych, które poświęcały swój czas, a często i własne środki, aby przywrócić miasteczku świetność z czasów sprzed potopu szwedzkiego były wówczas dziesiątki, a wyjątkowym zaangażowaniem wyróżniał się burmistrz Józef Wójciki.

107.

Rozporządzenie Rady Ministrów

z dnia 26 stycznia 1922 r.

o utworzeniu miasta Broku.

Na zasadzie art. 1 ustawy z dnia 20 lutego 1920 r. (Dz. U. R. P. № 19, poz. 92) w przedmiocie zaliczania osad wiejskich w poczet miast oraz zmiany granic miast na obszarze b. zaboru rosyjskiego, zarządza się co następuje:

§ 1. Osadę Brok oraz wieś Brok poduchowny, wieś Czuraj i folwark Czuraj wyłącza się z gminy Orło, powiatu Ostrowskiego i tworzy się z nich gminę miejską Brok z siedzibą zarządu miejskiego w osadzie Brok.

§ 2. Na utworzoną w ten sposób gminę miejską Brok, rozciąga się moc obowiązująca dekretem z dnia 4 lutego 1919 r. o samorządzie miejskim (Dz. P. P. P. № 13, poz. 140), uzupełniając jednocześnie wykaz miast, dołączony do tego dekrety jak następuje:
„155 Brok”.

§ 3. Wykonanie niniejszego rozporządzenia powierza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

§ 4. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 marca 1922 r.

Prezydent Ministrów:

Antoni Ponikowski

Minister Spraw Wewnętrznych:

St. Downarowicz

Minister Sprawiedliwości:

Sobolewski

Minister Skarbu:

Micbałaki

Szczególnie między Bugiem i Narwią wojna odcisnęła swoje niszczycielskie piętno, a okolice Broku należały do najbardziej zdewastowanych. W samym Broku zniszczonych zostało około 10% budynków, ale wiele sąsiednich wiosek zostało zniesionych ze szczerem – los taki spotkał m.in. Kaczkowo³. Tuż po odzyskaniu niepodległości spadła na Polskę bolszewicka nawała. Ogromne bezrobocie, szalejąca inflacja, to warunki, w jakich wypadło wykuwać przyszłość miasteczka i kraju. Nic dziwnego, że z wielkim entuzjazmem przyjmowano wszelkie zmiany na lepsze, nawet te, które mogą nam się dzisiaj wydawać śmieszne. Miasta i miasteczka polskie, a szczególnie te z zaboru rosyjskiego, przywitały odzyskanie niepodległości w stanie urągającym wszelkim przepisom sanitarnym i wymaganiom higieny. Nic zatem dziwnego, że wyjątkowo dużo uwagi poświęcano postępom w tej dziedzinie: „W większych miastach można nawet wykąpać się w wannie, urządzonej w hotelu, o czym przed dwoma laty mowy nawet nie było. We fryzjerniach wszystkie przyrządy są dezynfekowane, każdemu gościowi podają czystą bieliznę, a włosy obcięte natychmiast z podłogi usuwają. Już wszędzie stoją spluwaczki i obywatel miasta nie zaplują podłogi w lokalach, gdzie bywa dużo klientów”⁴.

¹ Letnisko Brok n/B., Brok, Wydawnictwo Towarzystwa Przyjaciół Broku n/B. w Broku, 1938, s. 7.

² Rozporządzenie Rady Ministrów z 26 stycznia 1922 r. o utworzeniu miasta Broku. Dz.U. 1922 nr 12 poz. 107.

³ Więcej o zniszczeniach okolic Broku podczas I wojny światowej w zamieszczonej na tej samej stronie internetowej opowieści *Starcie gigantów 1914-1915*.

⁴ Z. Brodowicz, *Stan sanitarny miast*, „Życie Gospodarcze”, 1928, nr 4, s. 6.

Pierwszorzędne znaczenie poczęto przywiązywać do zaopatrzenia w czystą wodą, dzięki czemu „choroba brudnej wody”, czyli dur brzuszny, zbierała coraz mniejsze śmiertelne żniwo. Także i Brok wzbogacił się o kilka nowych studni.

W roku 1928 na obszarze województwa białostockiego znajdowało się 49 miast, a 46 z nich miało poniżej 5000 mieszkańców. Pośród tych ostatnich znajdował się i Brok, a wysokością swego budżetu wyprzedzał 20 spośród tych miejscowości. Mała to jednak pociecha, gdyż bycie przeciętnym w województwie białostockim, oznaczało status ubogiego miasteczka w skali kraju. Sytuacja finansowa była ciężka, a potrzeb i dziur do załatania bez liku. Wydaje się wręcz cudem, że głównie dzięki zapałowi rzeszy ludzi dobrej woli, udało się w Broku zrobić tak dużo, w tak krótkim czasie. Krótkim, gdyż minęło ledwie lat 7 od zakończenia wojny z bolszewikami do zaprezentowania Broku czytelnikom „Życia Gospodarczego” – miesięcznika poświęconego sprawom polityki gospodarczej, przemysłu, handlu, rolnictwa i finansów.

Oczywiście nie samymi studniami, brukowanymi drogami, handlem i drobnym przemysłem żyło miasteczko. Warto wspomnieć o Leonie Bałdydze, który na początku lat dwudziestych reaktywował kółko teatralne. W dziele krzewienia kultury pomagali Bałdydze aktywnie Honorat Wójcicki (brat burmistrza Józefa) i Stanisław Murawski. Trójka ta z biegiem czasu musiała poświęcić się przede wszystkim studiom i pracy zawodowej w Warszawie, a głównym animatorem kultury w miasteczku został Wiktor Piliszek, młodzieńki podówczas nauczyciel miejscowej szkoły. Pod kierunkiem innego nauczyciela – Szymona Gerusa, zorganizowane zostały: chór, świetlica i biblioteka. Pośród tych animatorów wymienić należy jeszcze Józefa Rowińskiego, który w kilka lat po ukazaniu się omawianego artykułu przyczyni się do powstania Towarzystwa Przyjaciół Broku. To jednak tylko wybrane nazwiska spośród całego zastępu ludzi zaangażowanych w dzieło rozwoju międzywojennego Broku⁵.

Artykuł Józefa Wójcickiego opublikowano przy okazji kolejnego zjazdu Związku Miast Polskich. Statut tego związku zatwierdzono u schyłku roku 1918, a głównym jego celem był rozwój ekonomiczny i kulturalny miast, obrona ich interesów w sejmie i w rządzie oraz pomoc w staraniach o kredyty.



Józef Wójcicki (z lewej) wraz z bratem Honoratem. Honorat Wójcicki został lekarzem i we wrześniu 1939 r. zginął podczas nalotu pod gruzami warszawskiego szpitala przy ul. Lindleya.
Fotografię pozyskano dzięki uprzejmości p. Macieja Wąsowskiego.

⁵ Więcej o tym pomyślnym dla Broku okresie m.in. w: Andrzej Domasik, *Towarzystwo Przyjaciół Broku*, [w:] Brok i Puszcza Biała, Ciechanów, Ciechanowski Towarzystwo Naukowe i Towarzystwo Przyjaciół Broku, 1989.

BROK

(Burmistrz, p. Józef Wójcicki)

Brok leży na wyniosłym brzegu Bugu w malowniczym położeniu, posiada kościół parafialny, szkołę powszechną, magistrat, urząd pocztowo-telegraficzny, telefon, dwie straże ogniowe, stowarzyszenie młodzieży polskiej, kółko rolnicze, 3 stowarzyszenia żydowskie, tartak, fabrykę wyrobów cementowych, 3 wiatraki, młyn wodny i 96 różnych zakładów handlowych i przemysłowych. Ludność wynosi 3660 mieszk.

Brok był ulubioną rezydencją biskupów płockich, którzy na początku XVII-go wieku, założyli tu zameczek, przy samem ujściu rzeki Brok do Bugu⁶.

W wieku XVII istniały tu fabryki żelazne; w roku 1650 było 481 domów, w większej części murowanych i samych piwowarów było 82. Istniało tutaj zgromadzenie bartników (właściciele uli) mających swego starostę, sędziego i sekretarza z ławnikami, których obowiązkiem było zawiadywanie barciami całej puszczy biskupiej.

W roku 1872, rząd rosyjski odebrał prawa miejskie nadane miastu Brok i włączył go do gminy Orło.

Dopiero w roku 1920 Rada Ministrów rozporządzeniem swym z dnia 26 stycznia (DZ. U. Nr 12) wydzieliła Brok z gminy Orło i przywróciła mu tytuł miasta.

Włodarze miasta ciężkie mieli do spełnienia zadanie: pobudowano gmach szkolny, zabrukowano przestrzeń około 2000 mtr. kw., przeprowadzono gruntowną reparację wszystkich dróg na terenie miasta, wykopano około 5 klm. rowów przydrożnych, pobudowano dwa mostki na rz. Turku, nabyto w śródmieściu przy rynku kościelnym plac pod budowę ratusza, wybudowaną cegielnię miejską w majątku miejskim Binduga, przeprowadzono remont rzeźni miejskiej, wybudowano 4 studnie, obsadzono wszystkie ulice drzewami, dokonano parcelacji nieużytków miejskich, gdzie rozpoczęto budowę letnisk.

W celu popierania rolnictwa, odwodniono znaczną przestrzeń gruntów, przez wykopanie przez pola około 6-ciu kilometrów rowów ściekowych.

Wystarano się o otwarcie w Broku Urzędu Poczтового⁷, który przez trzy lata pozostawał wyłącznie na utrzymaniu miasta, przeprowadzono linię telefoniczną z Ostrowi do Broku (12 klm.).

⁶ Oczywiście „zameczek” położony jest nie u ujścia Broku (Broczyska), ale u ujścia strugi Turka do Buga. Pomyłka mogła wynikać z faktu, że niegdyś strugę Turkę nazywano również Brokówką [przyp. aut. opracowania].

⁷ Już na długo przed wybuchem I wojny światowej istniał w Broku oddział pocztowy, czyli urząd pocztowy niższego szczebla, a w roku 1914 stał na jego czele Leon Fomicz Gomoła, prawosławny, na służbie od 1903 r. Informacja za: Ewa Kamińska, *Pamiętny książki*, Łomża, Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe, 2019.

9 (9 km) Malkinia, linja kol. Tuszcz-Siedlce & Brok & Malkinia. Magistrat. 1 kat. Targi: w piątki na produkty rolne. Jarmarki: 6 razy rocznie. Fabr. wyr. cementowych.

Ville, distr. d'Ostrów, just. en paix Ostrów, trib. d'arr-t Lomża, 2653 habit. 9 (9 km) Malkinia, ligne de Tuszcz-Siedlce & Brok. Municipalité. 1 cath. Marchés: vendredi, produits du sol. Foires: 6 fois par an. Fabr. de produits en ciment.

Straż ogniowa ochotn. Komendant (Corps des pompiers volont. Commandant): Ant. Rowiński.

Właściciele ziemscy (propriétaires fonciers): Morawski Bol. (197).

Apteki (pharmacies): Czerejski W.

Bławoty (tissus): Kłosiewicz J. —

×Wajsbort A. — Zarębski A.

Bydło — handel (march. de bestiaux):

×Korytnicki M.

Cementowe wyroby — fabryki

(fabr. d'art. en ciment): Wójcicki J.

Czapki (casquettes): Strawiec Sz.

Felczery (barbiers - chirurgiens):

Sitnicki K.

Fryzjerzy (coiffeurs): Szpakier B.

Galanterja (merceries): ×Gitt B. —

Kuperberg M. — Szpakier B.

Herbaciarnie (débats de thé): Szapiro J.

Kasarnie (fabr. de gruaux): Bursztyn I.

Kolonjalne art. (épiciers): Bak M. —

Czerwonogóra M. — ×Gitt

B. — Holand G. — Langleib A. —

Szajbrowicz Z. — Szwarz W.

Kolodzieje (charrons): Szulc M.

Koszykarze (vanniers): Matejko A.

Kosale (forgerons): Chylim A. —

Jablkowski B. — Szumski A.

Krawcy (tailleurs): Ciechanowiecki

S. — Dessel J. — Prawidło N. —

Rybalt A. — Szejnberg Ch.

Kuźnierze (pelletiers): Altmark H.

Młyny (moulins): Morawski B.

Nabiał (crémiers): Fajbuszewicz L.

Olejarnie (huileries): Borejkies C. —

Imber C. — Zandleifer A.

Piekarnie (boulangers): Choldanier

M. — Goldfarb L. — Grynberg Z. —

Markus P. — Perelmutter M. —

Piątnica A. — Wajsbord E. — Zieloniec Ch.

Płucarnie (brasseries-d. bit): Chait H.

Posrońnicy (cordiers): Jos; orsztejn.

Restauracje (restaurants): Frankowski B.

Różne towary (art. divers): Bursztajn B. —

Kac Ch. — Modrykamień Sz. —

Okrasa P.

Rybolśctwo (pêche): Lichtenstajn A.

Rzeźnicy (bouchers): Kryszkiewicz

B. — Madzela W. — Przestrzelec

I. — Surek S.

Słodiarze (sellers): Koza M.

Skóry (cuirs): Wajzman E.

Smolarnie (fabrication de poiz):

Szokalski i Ska.

Spójyczne art. (comestibles): Andryszczyk M. —

Fajncajg J. — Nagoszewer Sz. —

Hozenberg T.

Szewcy (cordonniers): Bala J. —

Gutman Ch. — Lis M.

Slusarze (serruriers): Szczęsny J.

Tokarze (tourneurs): Altmark D.

Wiatrak (moulin à vent): Grabowski

F. — Malkiński I. — Marjański P.

Wódki i likiery (eaux-de-vie et liqueurs): Rowiński A.

Zdum (fumistes): Bieliński M. —

Kacprzycki A. — Kotowski J. —

Marczyk A. — Marczyk W.

Informacje o Broku na stronie 119 wydawnictwa *Księga Adresowa Polski (wraz z W. M. Gdańskiem) dla handlu, przemysłu, rzemiosł i rolnictwa za rok 1928*, Warszawa, Towarzystwo Reklamy Międzynarodowej.